

**SPELLING OF SILSILE-NÂME FEATURING
THE ANCIENT ANATOLIAN TURKISH
CHARACTERISTICS**

**Eski Anadolu Türkçesi Özellikleri Bulunan Silsile-Nâme Adlı
Eserin İmla Özellikleri¹**

Asu ERSOY²

Abstract

This study aims to examine and discuss Hacı İbrahim Halife's "Silsile-nâme" (H.979) regarding its subject material, form and spelling. Silsile-nâme, as a lesser-known form in Turkish Courtly literature was a form in which family origins of individuals were tracked down in the manner of creating maintaining. A total of sixteen fires. However, the work is numbered. The work is written in a nesih text. One face of each entity consists of seventeen, eighteen, and nineteen millennia. Despite the fact that the Silsile-name is a work without motion either the poet or the poet himself removes the difficulties of reading by putting a motion on the words which may be hesitated to read. It is understood from the date of writing that the date of the writing was 979/1573 and the date of the writing. We did not make any comparisons because there is a single copy of the Silsile-nâme. İbrahim Halife's "Silsile-nâme" starts with a "Thanks giving" (Hamdele), continues with reciting "Salavat", and ends with a final prayer. Hacı İbrahim also refers to the major figures such as Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin and the twelve "İmams" in his work. The Sheikh expresses that Sheikh Bedreddin is a Rumi, and praises it. He mentions the principles of mysticism. On the one hand, it tells the descendants of their descendants in a chain, while on the other hand they describe the wives and the worship they have carried out while reaching Allah. After discussing formal considerations and general treatment of the work, this study shall move on to examine its spelling, the usage at different dialects in Turkish, etc. The work seems to reflect typical 16th century characteristics but it also represents "Ancient Anatolian Turkish" lingual properties and "Ancient Turkish" in general.

Keys words: Silsile-nâme, Spelling, Ancient Anatolian Turkish, Hacı İbrahim Halife, Seyyid Haydar

Özet

Bu çalışmada, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 1474/2 numarada kayıtlı Hacı İbrahim Halife tarafından H.979'da yazılan "Silsile-nâme" adlı eser; konu, içerik ve imla özellikleri açısından incelenmiştir. Silsile-nâme, Divan Edebiyatı devrinde kişilerin secresini vermek için, mesnevi tarzında yazılan edebi türlerden birisidir. Toplam on altı varaktır. Her varağın bir yüzü de on yedili, on sekizli, on dokuzlu mısralardan oluşmaktadır. Ancak eser numaralandırılmıştır. Eser, nesih yazıyla yazılmıştır. Silsile-nâme harekesiz bir eser olmasına rağmen ya müstensih ya da şairin kendisi, okunmasında tereddüt edilebilecek kelimelere hareke koymak suretiyle okuma zorluklarını ortadan kaldırmıştır. Yazmanın tarihinin 979/1573 olduğu eserin başındaki katalog fişinden ve yazmanın sonunda verilen tarihten anlaşılmaktadır. Silsile-nâme'nin elimizde tek bir nüshası olduğu için herhangi bir karşılaştırma yapılamamıştır. Eser; hamdeyleyle başlar, salveyleyle devam eder, duayla bitirilir. Hacı İbrahim, konu itibarıyla Hz. Ali'den, Hz. Hasan'dan, Hz. Hüseyin'den, On İki

¹ Bu makale, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde RESS CONGRESS tarafından düzenlenen I. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Dr., Hacettepe Üniversitesi TÖMER, gctinkaya@hacettepe.edu.tr.

İmamdan söz etmektedir. Şeyhinin Şeyh Bedreddin Rumi olduğunu ifade eder, ona övgülerde bulunur. Tasavvuf esaslarından bahseder. Bir yandan zincirleme olarak kendi soyunun fertlerini anlatırken bir yandan da Allah'a ulaşırken çektiği çileleri ve yaptığı ibadetleri anlatır. İçerik, işleniş özellikleri ortaya konulduktan sonra, bu çalışmada; eserin imla özellikleri, Türkçe'nin bu dönemdeki özgün kullanılış biçimleri tespit edilmiştir. Eser 16. yüzyıl özelliklerini taşımakla birlikte Eski Anadolu Türkçesi ve Eski Türkçe'den unsurlar da taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Silsile-nâme, İmla, Eski Anadolu Türkçesi, Hacı İbrahim Halif, Seyyid Haydar

1. Giriş

Bir kimsenin silsilesini gösteren çizelge anlamında kullanılan silsile-name, Arapça *zincir*, *bağ*, *soy*, *sop*, *sülale* gibi anlamlara gelen silsile kelimesi ile Farsça *mektup*, *kitap*, *vesika* anlamlarına gelen name kelimelerinin farsca terkiibinden oluşmuştur. Ayrıca Silsile-nâme; bir soyun fertlerini zincirleme olarak gösteren bir türdür. Eserde tasavvuf silsilesinden bahsedilir. Tasavvufi gelenekte tarikat şeyhi müritlerine gösterdiği usul ve yöntemler sayesinde önce onların Hz. Muhammed'e (SAV) sonra da Allah'a ulaşmasını ister. Böylece tarikatlar yazılı bir belge olan silsile-nâme aracılığıyla kendi soyuyla ilgili bilgilerini yazıya dökme fırsatı bulur. Tasavvufi "silsile"yi günümüzde kendisine biat edilen *mürşid-i kamilden* Hz. Muhammed'e (SAV)'e kadar ulaşan bir manevi zincir olarak tanımlamamız mümkündür. Eserin yazarı şeyhinin Şeyh Bedreddin Rumi olduğunu söyler. Manisa İl Halk Kütüphanesi'nin Yazma Eserler Bölümünün 1474/2 numarasında kayıtlı olan *Silsile-nâme* yazıldığı dönemin dil özelliklerini çok iyi yansıtmaktadır. Eserin imla özelliklerini izah etmeden önce eser hakkında kısaca bilgi vermekte fayda vardır.

1.1. Eserin Yazarı

Silsile-nâme, Manisa İlk Halk Kütüphanesinin Yazma Eserler Bölümünün 1474/2 numarasında kayıtlıdır. Eserin yazarı, Hacı İbrahim Halife'dir. Eserin müstensihisi ise, oğlu Seyyid Haydar'dır. Araştırılan kaynaklarda eserin yazarı ve müstensihisi hakkında bilgiye rastlanılmamıştır. Metnin nerede yazıldığı belli değildir.

1.2. Eserin Nüshası

Silsile-nâme, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nin Yazma Eserler Bölümünün 1474/2 numarasında kayıtlıdır. Elimizdeki eserin sırtı, çaharkuşe yıpranmış vişne rengi meşindir, üstü desenli kâğıt kaplı, muklebli, şirazesi bozuk, mukavva ciltli, keşideler kırmızıdır. Kağıt türü taç fligranlıdır. 215×156-180×112 mm ölçülerindedir. Toplam on altı varaktır. Ancak eser numaralandırılmıştır. Eser, nesih yazıyla yazılmıştır. Silsile-nâme harekesiz bir eser olmasına rağmen ya müstensih ya da şairin kendisi, okunmasında tereddüt edilebilecek kelimelere hareke koymak suretiyle okuma zorluklarını ortadan kaldırmıştır. Her varanın bir yüzü de on yedili, on sekizli, on dokuzlu mısralardan oluşmaktadır. Yazmanın tarihinin 979 / 1573 olduğu eserin başındaki katalog fişinden ve yazmanın sonunda verilen tarihten anlaşılmaktadır. Silsile-nâme aruzun "Fâ i lâ tün/ fâ i lâ tün/ fâ i lün" kalıbıyla yazılmıştır. Üzerinde çalıştığımız metin istinsahıdır. Metnin birkaç yerinde, müstensihe ait olabileceğini düşündüğümüz vezin bozuklukları vardır. Müstensih genel itibarıyla vezne hakimdir. Silsile-nâme'nin elimizde tek bir nüshası olduğu için herhangi bir karşılaştırma yapılmamıştır.

1.3. Eserin Konusu

Sisile-nâme dini-tasavvufi konuda yazılmıştır. Eser hamdeyleyle başlar. Müellif, Allah'a yalvarır. Allah'ın isimlerini anar. Hakkıyla hak olur. Sonra salveyleyle devam eder. Hz. Muhammed'e (SAV) salavatta bulunur. Dünyanın onun yüzü suyu hürmetine yaratıldığından bahseder. Hz. Muhammed'e (SAV) övgülerde bulunur. Daha sonra Hz. Muhammed'in (SAV) dediklerine uymamız gerektiğinden bahseder ve yavaş yavaş Allah'a ulaşma yollarını izah etmeye başlar. Allah'a ulaşmanın tek başına mümkün olmadığını, bu çileli yolu geçmenin bir rehberin tavsiyeleriyle mümkün olduğu anlatılır. Rehber tarikat, yol gösteren de bu tarikatın şeyhidir. Bundan sonra tövbe eden kimsenin her iki cihanda da mutlu olacağından bahsedilir. Şeyhinin Şeyh Bedreddin Rumi olduğunu ifade eder, ona övgülerde bulunur. Tevbe konusu üzerinde durur. Bunları Kuran'a ve hadislere dayandırarak anlatır. Sonra Hz. Ali'den kısaca bahseder. Arkasından on iki imamın methini beyan eder. Tasavvuf esaslarından bahseder. Bir yandan zincirleme olarak kendi soyunun fertlerini anlatırken bir yandan da Allah'a ulaşırken çektiği çileleri ve yaptığı ibadetleri anlatır. Dua ile de eser biter.

Müellifin, eserin girişinde Şeyh Bedreddin Rumi hakkında bilgi vermesi dini-tasavvufi açıdan oldukça önemlidir. Burada Şeyh Bedreddin Rumi'nin hayatı hakkında bilgi verilmektedir ve önemi belirtilmektedir.

Silsile-nâme yönünden incelenmeye değer bir eser olduğu için üzerinde küçük bir çalışma yapılmıştır.

2. Silsile-nâme'nin İmla Özellikleri

Metin Arap alfabesiyle yazılmıştır. Eserde Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi Arap-Fars ve Uygur yazı geleneğinin izleri vardır. Eserin imla özellikleri incelendiğinde eserin imlasında düzensizlikler görülür. Metnin 16. yüzyılda yazıldığı dikkate alınır bu dönem Klasik Osmanlı Türkçesinde hareke fazla kullanılmamıştır. Metinde yazarın hareketleri anlamı karıştırılacak kelimelere koyduğunu söylememiz mümkündür. Ünlülerin yazımında Uygur imlası ve Arap-Fars imlasından yararlanılmıştır. Ünsüzlerin yazımında ise Fars imlasının izleri görülür.

2.1. Ünlülerin Yazılışı

2.1.1. a ünlüsü

A ünlüsü kelime başında genellikle medli elif (ا) ile yazılmıştır. Bazı kelimelerde ise elif (ا) ile karşılanmıştır. Farklı bir okumaya imkan vermemek için bazı kelimelere ise hareke konulmuştur.

اَلْ al 159/6 انوكچون anuñiçün 161/10 اَي anı 171/6 اَد ad 163/13

Kelime içinde a ünlüsü ortada elif (ا) ve üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır. Bazı kelimelerde hareke konulmuştur. Kelime ortasındaki kelime hareke yoksa okunuştan çıkarılmaktadır.

اَرْدُردur 159/1 جَانْدُ canuñ 177/9 يَالْدَنْمِيَا yaldanmaya 179/2

Kelime sonunda (a) ünlüsü genellikle elif (ا) ile gösterilmiştir. Bazı kelimeler farklı bir kelime ile karıştırılmaması için üstünlü elif (ا) ile gösterilmiştir, bazı kelimelerde ise ˆ ile kullanılmıştır.

اولِيَا olmaya 161/11 اَاْشا aña 161/12 بوشمه yoħsa 178/18

2.1.2. e ünlüsü

Kelime başında (e) sesi elif (ا) ve üstünlü elif (أ) ile yazılmıştır. Farklı bir okumaya imkan vermemek için kelimelere hareke konulmuştur.

ایلدک eyledün 160/10 ارنن eren 165/11

2.1.2. ı ve i ünlüsü

Kelime başında ı ve i ünlüsü elif ve ye ile (ی), bazen de elif (ا) ve harekeli şekilde yazılmıştır. Ortada ye (ی) ile ya da okunuştan çıkarılmaktadır. Sonda ise ek almazsa ye (ی) ile yazılmaktadır. Esreli ye'li örnekler Uygur imlasının özelliğidir.

ایچینده içinde 160/15 ایی ide 163/16 شونی şunu 190/1 ییتورن yitüren 158/15

2.1.2. o, ö ve u, ü ünlüsü

Kelime başında (o,ö,u,ü) ünlüleri (و) ile gösterilmiştir. Bazen de elif (ا) ile yazılmaktadır. Harekeli (أ) biçimde yazılan kelimeler de vardır.. Kelime ortasında ve sonda ise bazı kelimelerde vav (و) ile yazılmıştır bazı kelimelerde ise okunuştan çıkarılmaktadır.

اول ol 158/6 اولددر ol durur 165/15 اولغر doğru 172/12 اچوب açup 160/1

2.2. Ünsüzlerin Yazılışı

2.2.1. b ünsüzü

Kelime başında (b) ünsüzü taşıyan kelimeler daima (ب) ile gösterilmiştir.

بویلد böyle 162/16 بلردی bildürdi 162/11

بولادک bularuñ 166/3 برماغندان barmağından 159/14

2.2.2. p ünsüzü

Fars imlasında görüldüğü gibi kelime başında (p) ünsüzü taşıyan kelime pe (پ) ile yazılmıştır.

پیتوگرک peygamberler 161/7 پاشک paşanuñ 174/9 پادشا padşa(h) 189/13

Kelime sonunda ise (p) ünsüzü daima be (ب) ünsüzü ile yazılmıştır.

اچب açup 160/4 باقب baqub 188/7 ایدب idüp 176/11

2.2.3. t ünsüzü

Kelime başında (t) ünsüzünü koruyan ve kalın ünlülü Türkçe kelimelerde bu ünsüz hep tı (ط) ile kullanılmıştır.

طورمدين turmadın 160/10 طغرı toğrı 169/8 طلو tolu 160/6

2.2.4. Nazal n ünsüzü

Nazal n (ñ) daima kef (ك) ile gösterilmiştir. İlgı eki de hep bu şekilde yazılmıştır.

اكشينا kişinüñ 165/8 دوستونا dostıña 172/3 كوتولوم göñlüm 184/5

2.2.5. s ünsüzü

Kalın ünlülü Türkçe kelimelerde (s) ünsüzü genellikle sad (ص) ile gösterilmiştir. Bazı kelimelerde ise sin (س) ile kullanılmıştır. Eserde Uygur imlasında olduğu gibi kalın sıradan ünlülerden sonra sin (س) ile gösterilir.

صودا şuda 181/5 سوجلرینه suçlarına 187/11
سوزلرلك sözlerüñ 179/14 شخبهته şohbetine 188/11

2.2.6. ç ünsüzü

Fars imlasında görüldüğu gibi kelime başında ve ortasında ç ünsüzü ç (چ) ile yazılmıştır.

چوقدرر çok durur 158/13 اولماغچون olmađıçün 190/6

2.2.7. g ünsüzü

İnce ünlü taşıyan kelimelerde (g) ünsüzü daima kef (ك) ile gösterilmiştir. Kalın ünlü taşıyan kelimeler ise (ğ) ünsüzü de (غ) ile yazılmıştır.

كولاي göñli 175/4 سودي sevdüđi 186/16 اولدوغي olduğu 167/14

4. Sonuç

Manisa İl Halk Kütüphanesinin Yazma Eserler Bölümünün 1474/2 numarasında kayıtlı olan eserin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmamasına rağmen bu dönemin imla ve özelliklerini taşıdığını söylememiz mümkündür. Eser Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş özelliği taşıyan bir 16. yüzyıl metnidir. Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait diğer metinlerde olduğu gibi henüz oturmuş bir imlaya rastlamıyoruz. Bununla birlikte eserde ünlülerin ve ünsüzlerin imlasında birtakım düzensizlikler tespit edilmiştir. Elimizde eserin tek nüshası bulunduğu için ve araştırmalarımızda ikinci bir nüshasına rastlayamadığımızdan eseri başka bir nüsha ile karşılaştırma imkânı bulamadık. Eserin genel itibarıyla harekesiz olması okunmasında kolaylık sağlamıştır. Ayrıca yazar bazı kelimelerin okunulmasında karışıklık olacağı düşüncesinden hareke koymuştur. Eser tasavvuf silsilesini anlatması açısından önemlidir. Eser aruz vezniyle yazılmıştır. Eserin dili sadedir. Eserde Uygur imlasının tesiri görülmektedir. Bir yandan da Arap imlasının etkisi altındadır.

Uygur imlasında ünlüler gösterilmektedir ve ekler ayrı yazılır. Bütün ünlülerin kelimedede gösterildiği örneklerin sayısı da fazla değildir. Eserde de +dUrUr bildirme eki ayrı yazılmıştır.

باشينا başına 162/1 سۆyledün söyledün 164/1 بىلمك دۇرۇر bilmek dürür 180/14
Aşağıda verildiği gibi Uygur imlasında kalın sıradan ünlülerde sin (س) harfi kullanılır.

قاچارسىك kaçarisek 165/17 قىلۇرسىن kılursın 158/10

Bunun yanı sıra eserde Arapça ve Farsça kelimelerin imlâsında yine bu dillerin kelimelerine uygun bir imla tercih edilmiştir. Ünlülerin yazılmaması, eklerin kelime tabanından ayrılmaması, sadece Fars imlasında görülen kelime başında karşımıza çıkan (p) ünsüzünün pe (پ) ile yazılması Arap ve Fars imlasında görülür. Dolayısıyla eserde bizi Arap ve Fars imlasına götürebilecek örneklerin sayısı fazladır. Ünlülerin harfle gösterilmemesi hareke konulması Arap imlasının etkilerini gösterir.

شەرى'at şeri'at 180/14 180/6 اچىندۇر içindedür 183/3 پەس pes 189/14

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU, Tahsin (1998), Türkçenin Grameri, TDK, Ankara
DENY, Jean (2004), Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi), TDK, Ankara
DEVELLİOĞLU, Ferit (2010), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabecisi, Ankara
DİLÇİN, Cem (1983), Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara
ERGİN, Muharrem (1993), Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul
GÖLPINARLI, Abdülbaki (1984) Hazreti Ali Nehc'ül-Belâga, Hz. Ali'nin Hutbeleri, Vasîyetleri, Emirleri, Mektupları, Hikmet ve Vecizeleri, Der Yayınları, İstanbul.
GÜLSEVİN, Gürer (1997), Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK, Ankara
GÜLSEVİN, Gürer, Boz Erdoğan (2010), Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi, Ankara
KANAR, Mehmet (2011), Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Say Yayınları, İstanbul
KORKMAZ, Zeynep (1995), "Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (Vokal) Uzunlukları", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, TDK, Ankara
KORKMAZ, Zeynep (1992), Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK, Ankara
ÖZKAN, Mustafa (2013), Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi, Filiz Kitabevi, İstanbul
SÂMÎ, Semseddin (2002), Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul
TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2012), Eski Türkiye Türkçesi, Kapı Yayınları, İstanbul
Türkçe Sözlük (1998), TDK, Ankara